

RUIMTE SCHEPPEN VOOR GELOOF

LEO DE CRUYENAERE

*L'indifférence est le signe d'une maladie,
une maladie de l'âme,
plus contagieuse que les autres.*
Elie Wiesel (1).

De ethiek van de mensenrechten en het evangelisch godsgeloof: kunnen die wel samengaan? De Beweging zegt: ja.

Het christelijk godsgeloof wordt hier immers gezien als bron van inspiratie/diepgang en van motivatie/daadkracht voor ieder moreel project; de mensenrechten als een historisch gegroeid project dat in de ethische dialoog doorheen de tijden geleidelijk opgebouwd werd en nog voortdurend moet verfijnd worden (2).

3 4

Bij het herformuleren van zijn fundamentele doelstellingen in 1997 heeft het ACW de Universele Verklaring als eerste doelstelling vooropgesteld. Het evangelie komt ter sprake in de twaalfde en laatste grondoptie: "Ruimte scheppen voor geloof: alle mensen en groepen krijgen de ruimte om het geloof te beleven, maar het openbare leven wordt niet beheerst door een of andere godsdienst of levensbeschouwing. De evangelische geloofscultuur geeft diepgang en daadkracht aan het maatschappelijk project van de Christelijke Arbeidersbeweging en aan de inzet van haar leden".

Hier wordt vooreerst gekozen voor een samenleving die grondig en eerlijk pluralistisch is. Alle mensen en groepen moeten hun geloof of levensvisie persoonlijk en collectief kunnen beleven, op het publieke forum brengen, beargumenteren en propageren. Tegelijk wil men af van een samenleving die beheerst zou worden door één dominante godsdienst of levensbeschouwing. Katholicisme noch vrijzinnigheid kunnen een zinverhaal poneren of ethische normen dicteren die voor alle burgers zouden gelden.

Leo De Cruyenaere is sinds 1982 nationaal proost van het ACW.

Daartegenover wordt gezegd dat er een positieve en vruchtbare relatie kan bestaan tussen het project van de Beweging en het evangelisch godsgeloof. Dat project heet nu: "Via maatschappijveranderingen de mensenrechten re-

aliseren door en voor de arbeiders en de armen” (cf. de eerste doelstelling). Wie op evangelische wijze in het leven staan, zullen dit project ‘met diepgang en daadkracht’ oppakken. Niet iedere vorm van katholiek of christelijk geloof komt hier ter sprake. Wel het evangelisch geloof dat nog verder ‘in cultuur’ moet gebracht worden, tot richtsnoer gemaakt van heel het christendom. Want ‘geloven op de wijze van Jezus’ (de formule is van A. Houtepen) en sociale blindheid of politieke passiviteit kunnen moeilijk samengaan. Toch zijn er nu eenmaal zoveel katholieken en christenen van andere belijdenissen die geen enkel sociaal voluntariaat op zich nemen. Allerlei recente herinterpretaties van de Schriften bevestigen echter dat de bijbelse God zijn gelovigen activeert tot engagement voor de lotsverbeteringen van anderen. Vele gelovige leden en militanten blijken gevoelig voor deze nieuwe, ‘sociale’ inkleuring van het godsbeeld. Vandaar de aandacht voor een geloofsstijl die de band maakt tussen mystiek en verzet tegen onrecht (D. Sölle).

Dit geloof is bron van inspiratie en motivatie voor sociale inzet, geeft diepgang en daadkracht aan ieder sociaal engagement dat “de voorkeurlijfe voor de zwakste partij” (K. Van Gerwen) concretiseert.

Het ACW-congres van 27 en 28 maart 1998 heeft de twaalfde doelstelling verder uitgewerkt. “Met respect voor de leden en bestuursleden, en zeker voor de jongere generaties, voor wie een evangelische geloofscultuur niet meer vanzelfsprekend is, ondervinden wij ook dat de beleving van deze geloofscultuur voor velen een oproep inhoudt tot sociale bewogenheid en zorg voor andere mensen. Daarom willen we in het bewegingsleven momenten inbouwen, waarin deze evangelische geloofscultuur wordt gevoed en geconfronteerd, ondermeer vanuit getuigenissen en verhalen, met de sociale vraagstukken waarmee wij te maken hebben. Deze momenten worden soms ook feestelijk omkleed in verzorgde vieringen. Dit kunnen eucharistievieringen zijn, gebedsdiensten en bezinningsmomenten.”

Wie zich niet ergert aan de formulering, zal duidelijk de voorkeur herkennen voor een bijbelse geloofsbeleving mét sociale implicaties. Verder noemt het ACW-congres nog zeven actiepunten: de voorranglijfe voor de armen, het pluralisme, het oecumenisme, de interreligieuze dialoog, religieuze vorming voor vrijwilligers én beroepskrachten ‘tijdens de werkuren’, de kerk-kritische opstelling en de toetsing van de bewegingsstandpunten aan de christelijke moraal.

PROJECT 2000

In uitvoering van het ACW-werkprogramma van 1998 werd het project opgestart om in het jaar 2000 ongeveer tweeduizend ‘spilfiguren’ uit alle geledingen te betrekken bij de verdere uitwerking van dat “Ruimte scheppen voor geloof”. De dertig pastores (= 24 fulltimers) hebben daartoe een achtergrondtekst geschreven met als titel: “Samen werk maken van het christelijk karakter van de Beweging”.

Die opdracht echter wordt niet meer als vanzelfsprekend gezien. “Onze leden vormen een zeer heterogene groep. Slechts weinigen zijn vragende partij. Het grootste deel zit er niet op te wachten. Vele leden en dragende vrijwilligers zijn immers weinig kerkbetrokken en soms zijn zelfs de basiselementen van het christelijk geloof niet

meer aanwezig. De ontbossing van het christelijk geheugen is vergevorderd (Kard. G. Danneels). Sommigen zijn bewust en optioneel ongelovig, agnostisch ⁽³⁾ of andersgelovig. Anderen zoeken een uitweg uit het traditioneel geloof en wensen in dialoog te treden met vernieuwende interpretaties van de christelijke en van de humanistische tradities ⁽⁴⁾. Bij de vrijwilligers en vrijgestelden is er wél een grote identificatie met het sociaal programma van de Christelijke Arbeidersbeweging”.

Verder wordt dit sfeerbeeld aangevuld met enkele opvallende gegevens uit het recentste wetenschappelijk sociologisch onderzoek over de Christelijke Arbeidersbeweging. Uit “Het draagvlak gefotografeerd” (1996) blijkt dat de gemiddelde leeftijd van de leden 50 jaar bedraagt. Negen op tien respondenten bezit een eigen woonst met tuin en garage. Als belangrijke of uiterst belangrijke reden van hun inzet als kernlid verwijst 93% naar het motief “Ik kan me zo nuttig maken voor anderen”. De motivatie: “Het is een uiting van mijn christen zijn” is belangrijk voor 44% en zeer belangrijk voor nog eens 17% van de kernleden. 38% van de leden neemt wekelijks deel aan de eucharistie, 17% meermaals per maand en 5% maandelijks. 63% van de leden getuigt dat godsdienst een zeer belangrijke of een tamelijk belangrijke plaats inneemt in hun leven.

Als derde component van het sfeerbeeld m.b.t. de “C” in de Christelijke Arbeidersbeweging, noteren de pastores dat, als er sprake is van geloof, het dan gaat over een zoekend geloof dat bovendien verbonden is met persoonlijke, autobiografische vragen naar de diepere zin van leven en samenleven. “Zeker is dat de (post-)moderne mens niet meer woont in het “grote vertrouwde huis” (met de grote verhalen). Hij is wel op zoek naar een nieuw huisje. Ondertussen legt hij aan op verschillende ankerplaatsen waar hij zingeving uitprobeert. Hij is eigenlijk een *nomade* die vooral zorgzaam met zichzelf bezig is of met zijn kleine kring, niet omdat hij moreel vervallen is, maar omdat hij ontheemd is. Hij zoekt asiel in een verwarrende wereld en wil minstens een dak tegen de avond... om de nacht door te komen.”

PELGRIM EN BEKEERLING

Tot vóór dertig jaar deelden de godsdienstsociologen de overtuiging dat de verdere modernisering van de samenleving zou leiden tot de algehele marginalisering van het christendom en van alle godsdiensten. Nu stellen zij vast dat er buiten de krimpende kerken, vele nieuwe vormen van religiositeit opduiken en dat, binnen de traditionele geloofsgemeenschappen, een nieuwe toonzetting van de geloofsbeleving aanbreekt. De bekende Franse godsdienstsociologe Danièle Hervieu-Léger beweert nu: “Moderniteit produceert religiositeit” en “Hoe moderner, hoe religieuzer.” (*Le pèlerin et le converti: la religion en mouvement*, Flammarion 1999). Naarmate de moderne cultuur geïnternaliseerd wordt, zegt zij, en uitgroeit tot een ‘psychologische moderniteit’, worden de grenzen van de rationaliteit en de autonomie duidelijker en komen de uiteindelijke zinvragen in alle scherpte naar voren. Kenmerkend voor de nieuwe religiositeit is derhalve dat zij helemaal gekleurd is door de *persoonlijke ervaringen met zin, onzin en waanzin* van de nieuwe zin-belijders binnen en buiten de kerken en wereldgodsdiensten ⁽⁵⁾.

Ook in de Beweging wordt “het ruimte scheppen voor geloof” spontaan betrokken op de persoonlijke groei van pelgrim naar bekeerling, veeleer dan op de gezamenlijk zorg voor de christelijke identiteit van de Beweging. Niet meer de compacte identiteit van de trouwe parochiaan, de pratikerende katholiek of de apostolische leek staat model. Maar de open en voorlopige identiteit van de beweeglijke pelgrim en de bewogen bekeerling. In deze zin zijn allerlei bewegingsmensen minder katholiek en méér evangelisch dan we denken. Voor deze ‘zoekers’ is de Beweging een interessante biotoop omdat zij het religieus zinzoeken verbindt met de strijd voor sociale rechtvaardigheid. Dit laatste is niet mogelijk zonder een scherpe confrontatie met de ethische luiheid van het turbokapitalisme. Sociale inzet stuit voortdurend op de harde weerstand van de tegenstanders. Mensen, mentaliteiten, groepen en structuren verdedigen de status quo of willen nog liever terugkeren naar minder veel-eisende vormen van solidariteit. Zij willen niet op- maar afbouwen. De ethische weerbaarheid die hier nodig is, kan geïnspireerd en gemotiveerd worden door het bijbels godsgeloof. De religieuze zoeker die tegelijk sociale pionier is, moet dan wel een veelzijdig herdenken aan zijn traditioneel katholiek geloof doormaken (6). Vechten voor de mens is altijd opstand, maar leidt ook altijd tot opstanding.

EVANGELIE

De joods-christelijke kerntraditie getuigt immers van een unieke relatie tussen de omgang met God en de zorg voor de anderen. Wie zich ontvankelijk openstelt voor het appèl van God, stelt zich daardoor meteen ook ontvankelijker en creatiever op tegenover het appèl van het gelaat. De zorg voor de anderen wordt verfijnd en verbreed: zo groeit inzet voor de *integrale* bevrijding van mensen en van *alle* mensen. Zoals de liefdevolle relatie tussen man en vrouw de bron is van een specifieke huwelijksethiek, zoals de relatie tussen vrienden de bron is van een eigensoortige vriendschapsethiek, zo is de persoonlijke relatie tussen God en mens de bron van een verbondsethiek. Die werd samengevat in de Tien Geboden en geradicaliseerd door het Evangelie.

Dit wordt nader uitgewerkt in een basistekst over de christelijke identiteit van de KWB. Daar wordt gezegd:

- Wij kunnen de sociaal-ethische boodschap van het evangelie kernachtig samenvatten met de woorden *belofte – aanklacht – oproep* (7). Het evangelie is een *belofte* van bevrijding en heil (heelmaking, genezing, verlossing), een blijde boodschap voor al wie onrecht lijdt en geen levenskansen krijgt. Gods belofte dat onrecht en geweld niet het laatste woord hebben, dat gerechtigheid en vrede zullen zegevieren: Gods Rijk dat groeit midden onder ons en uiteindelijk zijn voltooiing vindt in God. Deze belofte, de utopie dat het onmogelijke mogelijk wordt, is voor ons een bron van hoop.

- De toekomst, het heil dat ons is toegezegd, steekt echter schril af met de bestaande situatie. Daarom is het evangelie ook een kritische instantie, een *aanklacht*. Het evangelie klaagt niet alleen de “hebzucht – heerszucht – eerzucht” van de individuele mens aan, maar ook de zondige maatschappelijke structuren. “Weinig is zo

bijbels als de strijd tegen de machten die de mens beheersen en verstikken, of die machten nu van economische, van politieke, van culturele of van religieuze aard zijn... Ze maken van deze wereld een wereld van onvrijheid, ongerechtigheid, onvrede en ongeloof". Deze evangelische aanklacht nodigt uit zowel tot maatschappijkritiek als tot zelfkritiek.

- Ten slotte houdt het evangelie ook een *oproep* in. Het Rijk Gods wordt ons niet in de schoot geworpen. We moeten er nu werk van maken, vanuit de kracht en de overtuiging dat God zijn belofte trouw blijft. We dragen de verantwoordelijkheid om de wereld te veranderen, zowel de structuren als de mentaliteit van mensen. Deze veranderingen liggen zowel op het economische, het politieke als het culturele vlak. Het feit dat het evangelie geen pasklaar maatschappijmodel bevat, betekent niet dat het niets met economie, politiek en cultuur, met de structuren van onze samenleving te maken heeft. Het volstaat niet religieus te zijn. Christelijk geloof en maatschappelijk engagement hebben alles met mekaar te maken. Het evangelie roept ons op om de handen uit de mouwen te steken.

DE ARMEN

Merkwaardig is alleszins dat de "Camino" van de religieuze zoeker die tegelijk sociaal geëngageerd is, de persoonlijke ontmoeting behelst met de armen. Niet alleen de bijbel moet herontdekt worden, maar ook de wereld van de armen en van de zwaksten onder de werknemers.

Daarover maakt de refentietekst van de proosten vier aantekeningen.

- In de persoonlijke ontmoeting met de arme mens, zullen wij vaststellen dat de armen elkaar gewoonlijk niet 'armen' noemen. Dit uit een gevoel van eer en waardigheid. Het zijn de niet-armen die hen zo betitelen. Een arme vrouw uit een achterbuurt had gehoord dat men haar 'arm' noemde. Zij gaf ten antwoord: "Arm, neen. Arm is een hond. Wij zijn wel aan ons lot overgelaten, maar wij vechten".

- In ons persoonlijk en groepsgewijs contact met de arme mens, zullen wij ontdekken dat wij ons niet kunnen tevreden stellen met een goede structurele analyse, maar dat wij ook heel de rijke interpretatie moeten opnemen die de armen van hun wereld maken. Zo kan de wijsheid van de armen verbonden worden met de inzichten van de sociale analyse.

- In de slotverklaring van de Bisschoppenconferentie in Puebla (nr. 1147) werd gezegd dat de arme mens ook drager is van een "evangeliserend potentieel". Hij/zij is het misvormde beeld van God, de dochter van God als de lijdende en verworpen Dienaar, de gedachtenis van de arme en vervolgte Christus, het sacrament van de Heer en de Rechter van de geschiedenis.

- In de omgang met de arme mens worden wij door hem/haar geëvangeliseerd. Hij/zij roept ons op onze gelovige kijk op de arme en op onze gemeenschappelijke 'arme én bevrijdende God' te verdiepen en om samen te weerstaan aan onderdrukkers die armoede veroorzaken. (L. en C. Boff, *Wat is theologie van de bevrijding?*, blz. 40-41).

LAAT ELK TALENT BESCHIKBAAR ZIJN ...

De optie van de Beweging om blijvend ‘ruimte te scheppen voor geloof’ beantwoordt zeker aan de verwachtingen van vele leden en van een beperkt deel van het middenkader en van de top. Daartegenover willen we niet ontkennen dat niet alle initiatieven die met geloofsbeleving te maken hebben, succesvol zijn. Het christelijk onbehagen, waarover professor emeritus Antoon Vergote spreekt in zijn laatste boek “De Heer je God liefhebben” (Lannoo, 1998) is overal herkenbaar. Wie wil spreken, voelt zich onzeker met wat hij/zij te zeggen heeft vanuit de eigen gelovige zoektocht. Wie wil luisteren, vreest allerlei dingen te horen waaraan hijzelf (nog) niet toe is, of die hij meent achter zich te moeten laten.

Ruimte scheppen voor: “Geloven op de wijze van de Man op sandalen met zand in z’n haar” (W. Veldhuis), is ook in de Beweging nooit meer vanzelfsprekend. Wie zich daarvoor inzetten, denken soms aan het lied van Herman Verbeek:

‘Wij gaan weer verder, vol van hoop,
de ongebaande wegen,
met onze droom op hinderloop,
de meeste feiten tegen.’

... en aan de woorden van de Emmaüsgangers: “Was het niet hartverwarmend zoals Hij onderweg met ons sprak en de Schriften voor ons opende?” (Lucas, 24, 32)

(1) Elie WIESEL, *Les Juges*. Roman. Flammarion, 1999, blz. 90.

(2) Voor de nodige nuances zie: Herman DE DIJN, *Brede ethiek en brede religie*. In: Luc BRAECKMANS, André CLOOTS (red.), *Kijken naar de zon. Filosofische essays over de godsvraag*. Pelckmans, 1998. (Huldeboek bij het emeritaat van prof. dr. Jan Van der Veken).

(3) Zie: Anton HOUTEPEN, *God, een open vraag. Theologische perspectieven in een cultuur van agnosme*. Meinema, 1998, blz. 53-81.

(4) Zie: Georges DE SCHRIJVER, *Posttraditionele lezing van geloofstradities als verrijking van de democratie*. In: *De gelovige burger in een multiculturele democratie*. Davidsfonds, Leuven, 1998.

(5) Zie het hoofdstuk *Pour une analyse des transformations du croire dans la société moderne* in: Danièle HERVIEU-LÉGER, *La religion pour mémoire*, Cerf, 1993, blz. 104-109. Verder vooral blz. 137-141.

(6) Zie Paul VALADIER: *Un christianisme d’avenir. Pour une nouvelle alliance entre raison et foi*. Seuil, 1999.

(7) L. VAN BLADEL, *Christelijk geloof en maatschappijkritiek. Evangelie – Marx – Marcuse – Baudrillard – Girard*, De Nederlandse Boekhandel, 1980, blz. 11-27. Hans KÜNG besloot een hoofdstuk over de relatie tussen mens zijn en christen zijn met de woorden: “Kortom: zowel voor de individuele mens als voor een gemeenschap is Jezus Christus in persoon met woord, daad en lot: uitnodiging (‘gij moogt’), appèl (‘gij moet’), uitdaging (‘gij kunt’), grondmodel dus voor een nieuwe levensweg, levensstijl en levenszin” (*Christen zijn*, Gooi en Sticht, 1975, blz. 507. Zie ook: Hans KÜNG, *Bestaat God?*, Gooi en Sticht, 1978, blz. 743).